

SLOVENSKI

UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 glđ. za vse leto, 1 glđ. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daja za 2 glđ. na leto. Spise, dopise in naročnino sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznaniła, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovolijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. št. 229.

Štev. 7.

V Mariboru 1. marca 1873.

I. letnik.

Šolska svetovalstva.

III.

Okrajni šolski svet.

Namesto prejšnjih okrajnih (distriktnih) šolskih nadzornikov duhovskega stanu dala nam je nova šolska postava celo korporacijo, ki ima šolstvo enega šolskega okraja v rokah. Za danes smo si dali to nalogo, da preiskujemo, koliko je za šolstvo koristna sestava in delovanje sedanjih okrajnih šolskih svetov. V okrajnem šolskem svetu je okrajni glavar njegov postavni predsednik; udje so mu pa: okrajni šolski nadzornik, zastopnik cirkve, duhoven, voljen od škofijstva, dva zastopnika (na Kranjskem, na Štajerskem samo 1, na Koroškem pa 3) učiteljstva, voljena od učiteljev, in dva zastopnika občin, voljena od deželnega odbora (na Kranjskem) ali od okrajnega zastopa (5 na Štajerskem).

Zoper to sestavo imamo sledeče ugovore:

- 1) Okrajni glavar nima biti predsednik okrajnemu šolskemu svetu, zato ne, ker pri svojih mnogih opravkih nima časa se pečati s šolskimi zadevami, in ker tudi šolskih reči ne razume tako dobro, kot je predsedniku take korporacije treba.
- 2) Predsednik okrajnemu šolskemu svetu naj bode okrajni šolski nadzornik, kot strokovnjak v vseh šolskih zadevah, kot mož, ki pozna vse šolske razmere svojega okraja.
- 3) Okrajni šolski nadzornik naj bo tisti izvrstni ljudski učitelj v tem ali bližnjem okraji, ktereга učitelji izvolijo in cesar potrdi. Njegovo delovanje traja samo 3 leta, a med tem časom ne sme drug posel imeti kot nadzorništvo, za kar pa naj ima primerno plačo.

- 4) Zastopnike občin naj ne voli deželni odbor, ampak predstojniki srenj naj si poiščejo sposobne in v šolstvu vsaj nekoliko izvedene može.

Da so to bistvene in gotove napake okrajnih šolskih svetov, o tem nas je podučila skušnja poslednjih dveh in treh let. Šolstvo v posameznih okrajih ni šlo naprej zato, ker okrajni glavar ni imel časa, da bi bila seja vsaki mesec, bila je le vsaki 3. ali celó 4. mesec. Večkrat je bilo treba kaj hitro rešiti, a glavar sam ni stvari razumel; prašati je moral nadzornika za svet, in stvar se je morda na škodo šolstva zategnila. Gledé sestavljenja dnevnega reda v sejah postavijo za obravnavo manj važne točke in druge imenitnejše opustijo.

Sploh ne morejo okrajni glavarji čutiti tako živo važnost šolstva, kot učitelj, strokovnjak. Zavoljo tega se mu stvar ne zdi silna, in peča se rajše z drugimi akti.

Da je okrajni šolski nadzornik ob enem še učitelj — to ne gre prav skupaj. Obadva posla ne more popolnoma dobro opravljati.

Če je učitelj, daje mu njegova šola, njegov razred toliko dela in skrbi, da ne more poleg tega opravljati še tako važnega posla, kakor je šolsko nadzorništvo. Eno teh dveh del mora potem biti polovičarsko, razun če on vse svoje moči napenja, s čem si pa na zdravji škoduje.

Okrajni šolski nadzornik naj bode nadzornik kot tak in ob enem pa duša, t. j. predsednik okrajnemu šolskemu svetu. Ta dva posla dala mu bosta potem popolnoma dosti opravila in šolstvo posameznih okrajev bode potem gotovo v boljših rokah, nego je sedaj.

V tem smislu naj se spremené okrajni šolski svéti, in ni dvombe, da bi to ne imelo dobrih nasledkov za šolstvo.

IV.

Okrajni šolski nadzornik.)*

Za napredek šolstva so okrajni šolski nadzorniki jako važen faktor. Postave o šolskem nadzorništvu jim odločujejo dosti težavno nalogo. Dolžnosti njih niso majhene. Njih delovanje je skoraj večje važnosti od deželnega šolskega oglednika. Prvi so namreč po večem manje omikani, zlasti pa nimajo potrebne strokovne izobraženosti. Vrh tega je njih delokrožje po navadi omejeno le na eno šolo, in njih pravice so male, kar ravno ne more drugače biti. Deželni šolski nadzorniki pa so po navadi s kancelijskim delom tako preobloženi, da jim le malo časa ostaja, da bi sami šole nadzorovali. Komaj da vsako peto

*) Ko smo svoje mnenje o okrajnih š. svétih že izrekli in spisali, dobimo še ta spis v roke, ktereга tudi radi priobčimo, čeravno je nekoliko oster. — Vred.

leto vse šole osebno pregledajo. Drugače pa je pri okrajnem šolskem nadzorniku, ki mora najmanj enkrat v letu vsako šolo obiskati. Pravi nadzornik, pravi sodnik o napredku šole o delovanju učiteljevem more tedaj le okrajni šolski ogleda biti. Toda ne sme biti samo oglednik šole, nadzorovatelj učiteljev, ampak biti mora učitelj učiteljev. On mora tedaj biti najboljši učitelj v vsem okraji, on mora imeti toliko znanosti in skušenosti, da lahko podučuje njemu podložnega učitelja. On mora nadalje biti vzgledni učitelj v vsem svojem delovanju, da ga morejo podložni mu učitelji posnemati.

Okrajni nadzornik mora tedaj sam biti ljudski učitelj, ali vzet iz stanu ljudskih učiteljev. Nadzornik iz drugega stanu ni sposoben z uspehom šole in učitelje nadzorovati in s tem šolstvo izboljševati. Profesor srednjih šol nima skušenj v ljudskem šolstvu. On ne zna prav soditi niti znanja učencev ljudske šole, niti ravnanja ljudskega učitelja. Ravno tako ne zna učitelja o njegovih pomanjkljivostih podučiti. To velja tudi o tistih glavnih učiteljih na učiteljskih izobraževalnicah, ki niso delovali v ljudskih šolah, ampak na srednjih.

Še manje sposobni so duhovniki, ki še učitelji niso. Res čudno, da bi neučitelji nadzorovali učitelje! Pri duhovnikih so viši predniki zopet duhovniki, in pri učiteljih naj bi enako pravilo ne veljalo!? Duhovniki niso izurjeni v drugih predmetih ljudske šole, razun veroznanstva. Oni ne vedó, kako je treba ta pa oni predmet metodično obravnavati, ktere metode rabiti, kakošnih sredstev se posluževati itd. Duhovniki niso hodili v učiteljske pripravnice, nimajo niti spričala zrelosti, niti učiteljskega spričala. Oni niso niti sposobni za učiteljsko službo; koliko manje pa še za nadzornika ljudskih šol in učiteljev! In vendar je po Slovenskem (na Kranjskem) mnogo duhovnikov, ki so šolski nadzorniki. Kakošnega stanu so po slovenskih deželah šolski nadzorniki, to kaže sledeči spregled:

Na Štajerskem je	14	ljudskih učiteljev
	5	učiteljev srednjih šol
	3	ravnatelj
	1	glavni učitelj
	23	skupaj.

Na Koroškem je	9	ljudskih učiteljev
	3	učitelji srednjih šol
	12	skupaj.

Na Kranjskem je	7	duhovnov
	2	ljudska učitelja
	1	ravnatelj srednje šole
	1	glavni učitelj
	1	manjka
	12	skupaj.

Na Goriškem	2 učitelja srednjih šol
	1 ravnatelj uč. izobraževalnice
	1 duhoven
	1 glavni učitelj
	5 skupaj.

Iz tega spregleda se vidi, da je po teh deželah 25 nadzor-nikov, ki so ljudski učitelji, 26 jih je, ki niso ljudski učitelji. Na Štajerskem in Koroškem so skazali ljudskim učiteljem zau-panje, na Kranjskem in Goriškem pa ne. Zakaj to? Morda ni bilo sposobnih najti? To menda ne. Bilo je marveč merodaj-no nagnjenje do duhovskega stanu, posebno na Kranjskem, a mrzenje in nezaupanje do ljudskih učiteljev.

V teh spisih se skoraj prenaravnost govori. Pa vsaj je dan danes krepke in odločne besede treba. Zato s tem dostavkom ne bomo ovrgli gornjih izrekov, marveč potrdili jih bomo. Pred vsim bode treba, postavodajalce na to nagovar-jati, da nam postave o šolskem nadzorništvu v tem spremene, da bodo okrajni šolski sveti boljše sestavljeni. Da je okrajni glavar predsednik okrajnemu šolskemu svetu, to je gotovo ve-lika pomanjkljivost novih postav. Okrajni šolski svet je po svojem bitstvu šolsko-strokovnjaška korporacija. Udje morajo biti toraj v šolski reči strokovnjaki. Taki strokovnjaki so šolski nadzorniki in učitelji. Ali glavarjev pač ne moremo med šolske strokovnjake vrstiti. Še zastopniki občin so več-krat v šolstvu zvedenejši, kajti pri njih volitvi se na to ozira. Nove šolske postave se zovejo svobodne: a mi v tem ne vi-dimo svobode, če se je okrajni glavar tem šolskim svetom za uda in celo za predsednika tako rekoč vsilil.

In mi dvomimo, da bi bila taka deželna šolska postava potrjena, v kateri nebi imeli okrajni glavarji v šolskih svetih pred-sedništva. Da nove šolske postave niso fistega sadu še rodile, kterega se je od njih pričakovalo, krivi so tudi ti predsedniki, v šolstvu nezvedeni, za šolstvo malo vneti, za šolstvo premalo delavni. Ravno tako pomoto storili so šolski organi pri imeno-vanju okrajnih nadzornikov. Imenovali so večkrat nesposobne moči, ktere so se samo uklanjati in prilizovati znale višim gla-vam. Učiteljem poedinih okrajev naj se dá pravica, da si iz-bero iz svoje srede najboljšo moč, najvrlejšega učitelja za svo-jega nadzornika — in gotovo si bodo tudi izbrali najvrednej-šega. Njemu bodo skazali zaupanje, v njega bodo tudi dalje zaupali, ter ga spoštovali, ljubili in ubogali kot svojega očeta. Ta mož pa mora biti zveden v narodnem šolstvu. More biti vzet sicer tudi iz drugih stanov, če ima vse potrebne lastnosti. Ker pa duhovniki in učitelji srednjih šol teh lastnosti po navadi nimajo, zavoljo tega se je treba zoper tako imenovanje oglasiti. Na-daljša pomanjkljivost je, ta da okrajni nadzorniki tudi kot taki

še dalje za učitelja služiti morajo. Obeh služeb ne morejo dobro opravljati. Zavoljo tega sedanji nadzorniki ne morejo vsako leto vseh šol v svojem okraji pohoditi, pa če jih, mudijo se pri vsaki šoli samo po 1—2 uri, kar ne zadostuje, da se prepričajo o stanju šole. Od tod prihaja, da nekteri učitelji kaj slabo svoje dolžnosti spolnujejo.

Razun tega imajo nekteri nadzorniki jako veliko šol v svojem delokrožji. G. profesor Končnik v Ptuj, nadzornik treh okrajev, ima 40 šol. G. Bloder, nadzornik v Gleisdorfu, ima v 3 okrajih 45 šol. Poprek pa pride na Štajerskem na 1 nadzornika 24 javnih šol, več šol za silo in nekaj zasebnih šol.

V okrajnem šolskem svetu je učiteljstvo jako slabo zastopano. Na Štajerskem je samo po 1 učitelj v okrajnih šolskih svetih, v drugih deželah po dva, samo na Koroškem po 3 učitelji. Naše mnenje je, da za 5—8 učiteljev naj bi se izvolil po 1 zastopnik.*)

Tudi občinski zastopniki se ne volijo na svobodnih temeljih v okrajni šolski svet. Na Štajerskem volijo okrajni zastopi, na Kranjskem in drugod, kjer okrajnih zastopov ni, voli deželni odbor; na Koroškem volijo župani občin, spadajoči v dotični šolski okraj. Mi smo za to, da volijo občinski odborniki dotičnih srenj; kajti na drugi način izvoljeni so še manje direktno od naroda voljeni, toraj njih glas še ni vsikdar glas naroda.

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Dalje)

VI. Tla (dežela) po kakovosti zemlje.

1. Splošno. a) Kamenitna tla == je površje zemlje iz samega kamenja ali skal, za rastline nepripravna. b) Peščena tla == debel pesek, rumene, bele rudeče barve. c) Ilovnata tla == rahlo površje naših njiv, navadno črnkaste barve in rastlinam najpripravnejši. d) Mehkljata tla == zemlja vsa z vodo napita, ker je premehka in premokra tedaj za obdelovanje ni pripravna.

1. Posebno. Poiščejo naj se imenovane zemlje v okolici.

VII. Tla (dežela) po svoji koristi (obdelovanji.)

- 1) Vrt == (ograjeni del zemlje) rodi zelenjavo, evetice in oplešalno grmovje, jagodasto in sadno drevje.

*) Skušnja uči, da šolstvo v tistih okrajih najbolj napreduje, kjer so v okrajnem š. svetu vrli zastopniki učiteljstva.

- 2) Polje == pripravno za pridelovanje žita, sočivja in pičnega rastlinstva.
- 3) Senožet == tla, kjer raste gosta trava z drugimi rastlinami namešana, ter se pokosi in posuši. Vrta, polje in senožeti enega kraja == planjava ali trata.
- 4) Pustina ali goljava == peščena tla, poraščena s pusto in slabo travo in vresjem ali prodjem, za obdelovanje nepripravno.
- 5) Puščava == peščena ali kamenita tla večega obsežka, kjer drugega ne raste, nego k večjemu skopo grmovje.
- 6) Pustina ali stepi == velika obraščena ravnina brez drevja. (deli južne Amerike).
- 7) Gojzd == z drevjem gosto poraščena zemlja večega obsežka. Mali gojzdiček == manjše prostornosti. Log ali gaj == z njim se umno gospodari. Logar. Listno in iglasto drevje. Razun cvetic je v gojzdu tudi grmovje: leska i. t. d.; cvetice, strupene rastline, gobe, gojzdne živali.
- 8) Močvirje ali mahovje == postane površje zemlje, ako se nesegniti ostanki (kakor bičje, ločje, mahovje in druge malo vredne rastline posahnejo, popolnoma sprsteneti pa ne morejo, ker so vedno v mokroti) s pozemeljsko smolo in s prstenino strnijo. Šoto režejo za kurjavo, da pa tudi dober gnoj. Šotna in močvirna zemlja je samo za travnike, sicer pa tudi raste na njej: jelša, topol, vrba. Mahovje se težko obdeluje, se po jarkih posuši itd., in bi moralo biti potem rodovitno, pa vendar ni, ker je raznim rastlinam tudi raznega živeža treba. Čisti mah ga pa nima; k temu je pa še prstenina prerahla in gobasta, da se rastline ne morejo okoreniniti.

VIII. Voda.

Ako je prebivališče ali dom učencev blizu vode, bodi si stoječe ali tekoče, tedaj najde učitelj najlepšo priliko, na to nadaljevati. V prvem slučaju mu kaže naj pred od stoječih in še le potem od tekočih vodah govoriti, prav v smislu pedagoškem, kateri vleva postopati od bližnjega do oddaljenega, od znanega do neznanega.

Voda je na vsej zemlji, ter pride iz zemlje == potoki itd. in zraka == dež, sneg itd. Vreli so mrzli, gorki, vroči, rudninski in slani.

A. stoječe vode.

a. Splošno.

- 1) Luža == mala stoječa voda jako plitva, nareja se od deževja ali bolj slabega vreleca.

2) Mlaka == večja luža.

3) Lokva ali ribnik == stoječa voda, v katero pritaka voda in odtaka po močnih vrelcih ali majhnih potocih.

4) Ribnjak ali bajer == umetno narejena velika lokva. Njega breg. Njega zaloka == skledasta globina.

5) Jezero == stoječa voda vsestranskega velicega obsežka.

6) Morje == največja stoječa voda na vsej zemlji. — Površje morja; — dno morja so zaporedne ravnine doline, gore in pečine. Morska tihota. Vihra [na morji. Razrušenje ladij.

Morska voda; nje barva, okus, globočina in nadomestitev.

Otok == od vode okolo in okolo obdana zaprta suha zemlja; obdelovanje enako drugemu morskemu površju s strmečimi najvišjimi vrhovi in slemenimi ali rebri, katero se iz dna morja vzdiguje.

Morska ožina == ozek od obeh strani od suhe zemlje zaprti del morja.

Medmorje == (zemeljska ožina ali soteska) == ozek od morja spiran (oblivan) del suhe zemlje, kateri veže dvoje dežel skupaj.

Jezik ali klin zemlje == ozek del zemlje, kateri v morje sega. —

Polotok == klin zemlje večjega obsežka.

Morski zaliv, guba ali založnica == zareza v morsko obrežje.

Pristanišče == morski zaliv, kjer spuščajo sidra ali mačke v morje.

Zaliv ali zanožje == vsaki zakot večjega obsežka.

Dopisi.

Iz Maribora. (Naši profesorji.) „Novice“ so nam bile pred dvema letoma celo vrsto, nad 150 slovenskih profesorjev naštele. Vsak Slovenec se je tega veselil, da šteje slovenski narod toliko znanstveno izobraženih mož. In res imamo veliko slovenskih profesorjev, ki so si s svojo neutrudno delavnostjo na literarnem polju pridobili prav velike zasluge za povzdigo našega ubogega naroda. Čast in slava jim! Kakor pa naha-jamo med slovenskimi narodnimi učitelji mnogo ničel, ravno tako je med slovenskimi učitelji srednjih šol le preveliko takih, ki svojo delavnost omejujejo edino samo na onih 18—20 ur, ktere morajo v šoli doprinesiti. Pa v to se nočem dalje spuščati, in nočem natanko preiskovati, kaj naši profesorji delajo ali ne delajo. Opomniti hočem tu samo na nesolidarnost, na nezdrževanje, na neskupno delovanje, ki vlada med našimi narodnimi učitelji in profesorji. Čudno je namreč

to, da med slovenskimi profesorji in slovenskimi narodnimi učitelji ni nobene zveze. Če slovenski narodni učitelji osnujejo uč. društvo, slovenski profesorji se jim ne pridružujejo; če slovenski nar. učitelji podvzamejo to pa ono literarno podvzetje, slovenski profesorji jih ne podpirajo.^{*)} Ne vemo kje bi temu uzrok iskali, da ne bi si predstavljali slovenskih profesorjev kot mož, ki prezirajo važnost narodne šole, narodnih učiteljev in splošne narodne omike. Morebiti pa se branijo narodni učitelji, sprejeti profesorjev v svojo sredino? O nikakor ne! Izrečena bila je marveč javno želja, da bi se pridno udeleževali pri učit. društvi narodnih učiteljev. Nemški in nemškutarski narodni učitelji in profesorji pa tako složno delujejo, da je veselje(?) viditi, kako združenimi močmi povzdigujejo „gloriam Germaniae.“ Takih zgledov imamo dovolj pri graških, mariborskih in ljubljanskih učiteljih. Slovenski profesorji! kaj imate na te besede odvrniti?

^{*)} V tem je sicer prav veliko resnice; vendar poznamo mi hvalevredne izjeme. Vrd.

Male šolske kritike.

Ne preveč, ne premalo. Na pedagogično pravilo je treba učitelje ravno vsled novih šolskih postav opomniti. Zakaj? Vsled novih šolskih postav je treba se ozirati na realistične predmete v ljudski šoli, treba je gojiti prirodopisje, fiziko, zgodovino itd. Nekteri učitelji so v tem tako marljivi, ter učence iz teh predmetov prav veliko naučé. Večkrat učenci viših razredov v tem prekose dijaké nižih razredov srednjih šol. Akoravno je to z ene strani hvalevredno, vendar se jim tu mora reči: ne preveč; kajti za jezik, za materni jezik, za naš mili slovenski jezik primanjkuje potem časa. In slovenski učitelj gledé podučevanja v materinem jeziku ne sme slišati opombe: ne premalo.

Podučiteljska služba.

Pri dverazredni ljudski šoli v mozirskem trgu je podučiteljska služba z letno plačo od 300 gld. in osebno priklado z 60 gld., zraven prostega stanovanja odprta.

Prosilci za to službo, kateri so nemškega in slovenskega jezika v besedi in pisavi zmožni, naj svoje prošnje s potrebnimi dokazi zadnji čas do 15. sušca t. l. semkaj vložijo.

Okrajni šolski svet v Gornjem Gradu (pri Celji) dne 15.
svečana 1873. 1—1

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.